

Politikai konjunktúraciklusok Magyarországon

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK	1
TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK	2
BEVEZETÉS	3
1. ALESINA MODELLJE	4
1.2. A MODELL ALKALMAZHATÓSÁGA MAGYARORSZÁGON	8
2. NORDHAUS MODELLJE	14
2.1. A MODELL ALKALMAZHATÓSÁGA MAGYARORSZÁGON	18
ÖSSZEFOGLALÁS	31
IRODALOMJEGYZÉK	32

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Infláció Magyarországon.....	12
2. ábra: Magyarország éves GDP növekedése (%)......	13
3. ábra: A társadalmi választási függvénygörbék.....	15
4. ábra: A várakozásokkal kiegészített Phillips görbe.....	16
5. ábra: Az inflációs ráta és a munkanélküliségi ráta ciklikus ingadozása.....	17
6. ábra: Munkanélküliségi ráta Magyarországon	18
7. ábra: Infláció Magyarországon.....	19
8. ábra: M1 pénzmennyiség és az inflációs ráta	20
9. ábra: Magyarország éves GDP növekedése és az inflációs ráta.....	21
10. ábra: Nettó nominál átlagkereslet százalékos változása	22
11. ábra: Központi költségvetés hiánya.....	22
12. ábra: GDP arányos adóbevételek.....	23
13. ábra: Szociális védelmi kiadások a GDP arányában	24
14. ábra: Inflációs ráta és költségvetési hiány a GDP százalékában Hiba! A könyvjelző nem létezik.	
15. ábra: Költségvetési hiány a GDP százalékában és az inflációs ráta (%)	25
16. ábra: Költségvetési hiány a GDP százalékában és az inflációs ráta (%)	26
17. ábra: Munkanélküliségi ráta (%) és inflációs ráta (%)	27
18. ábra: Phillips görbe Magyarországon.....	28
19. ábra: A választási győzelem gazdasági mechanizmusa.....	30

BEVEZETÉS

A kormányzati döntéshozatal motivációinak kérdésével először behatóbban Antony Downs foglalkozott. Korábban a közgazdaságtani elméletben az állam feladatának a jólét maximalizálását tekintették. Ám ezzel a megközelítéssel figyelmen kívül hagyták az emberi tényező szerepét. Downs elmélete szerint nem bizonyos, hogy az állam a közjó érdekében fog cselekedni, tekintve, hogy az államot irányító politikusok ugyanúgy lehetnek racionálisak és önérdékkövetőek, akár csak bármely más piaci szereplő. Ennek értelmében a politikus felfogható egyfajta vállalkozónak, aki nem csak a köz érdekében cselekszik, hanem a politikusi szerepből fakadó presztízs, befolyás vagy jövedelem megszerzése is a célja. Ennek érdekében a piaci vállalatokhoz hasonlóan, termékét (politikai programját) minél inkább a vevők (szavazók) igényeihez próbálja igazítani. (Downs,1957)

Tekintve, hogy a kormányzat nagyban tudja befolyásolni egy ország gazdaságát, Downs elméletéből kiindulva több közgazdász is vizsgálta a gazdaságpolitika által okozott, választási időpontokhoz köthető konjunktúra ingadozásokat, ezzel megteremtve a politikai konjunktúraciklusok elméletét.

Dolgozatomban ezek közül kettőt mutatnék be, William Nordhaus és Alberto Alesina modelljét. A két modell a politikai konjunktúraciklusok két csoportját reprezentálja. Ezt a két csoportot legfőképp ideológiai szempontokból különböztethetjük meg.

Az ún. opportunistá modellben a kormányzat célja a hatalom megtartása, és mindezt úgy igyekszik elérni, hogy mentes a politikai ideológiáktól. Nem képviseli semmilyen megkülönböztetett értékrenddel, vagy érdekekkel rendelkező csoport érdekeit. Ezzel szemben a partizánelméleti modellekben két különböző politikai ideológiával rendelkező párt küzd a hatalomért. A baloldali párt nagyobb hangsúlyt fektet a munkanélküliségi ráta csökkentésére, és ezért hajlamosabb inflációt gerjeszteni. Ezzel szemben a jobboldali párt az infláció stabilizálását, csökkentését tartja fontosabbnak, és az árstabilitásért cserébe hajlamos engedni, hogy kormányzása alatt a munkanélküliségi ráta nagyobb legyen.(Meyer, 2008)

1. ALESINA MODELLJE

A modell a partizán elméletek közé tartozik, tehát a választásokon két párt küzd meg egymással, akik különböző politikai ideológiát és érdekköröket képviselnek. A baloldali párt a munkanélküliségi ráta leszorítását, ezáltal pedig nagyobb kibocsájtás elérését tűzi ki céljául. A jobboldali párt pedig nem tulajdonít jelentőséget a kibocsájtás szándékos növelésének, inkább az árstabilitás, vagyis az inflációs ráta csökkentése az érdeke. (Meyer, 2008)

Alesina modellje játékelméleti alapokon nyugszik, ahol a két szemben álló a fél hatalomért kampányoló pártok és a szakszervezetek. Az érdekvédelmi csoportok célja a bérek reálértékének állandó szinten tartása. Ennek érdekében próbálják megjósolni, hogy egy esetleges kormányváltáskor milyen változásokat idézhet elő a kormányzó párt a gazdaságban. (Meyer, 2008)

A gazdaságban az infláció és a kibocsájtás mértéke közötti összefüggést a Lucas-féle kínálati függvénnyel jellemezhetjük:

$$y_t = \bar{y} + \gamma(\pi_t - w_t)$$

ahol y_t a kibocsájtás növekedésének mértéke, π_t az inflációs ráta, w_t a nominálbérek növekedését jelöli, $\bar{y}$ az output természetes (gazdaságpolitikai beavatkozás nélküli) növekedési üteme, valamint $\gamma > 0$. A szakszervezetek várakozásaikat racionálisan képezik, tehát tökéletesen előre látnak, így a nominálbérek növekedését a várt inflációs rátához igazítják. (Alesina, 1987)

Ekkor pedig az előző függvény a következő alakban írható fel:

$$y_t = \bar{y} + \gamma(\pi_t - \pi_t^e)$$

Amíg a szakszervezetek a bérstabilitást akarják elérni, addig a pártok kormányra kerülésükkor a kormányzás költségeit próbálják minimalizálni. Az ideológiai különbségek miatt a pártok különböző jelentőséget tulajdonítanak az inflációs ráta, valamint a kibocsájtás növekedésének, ezért költségfüggvényeikben is különbözően súlyozzák ezeknek az értékeket.

A baloldali költség függvénye:

$$'Z^b = \sum_{t=0}^{\infty} q^t z_t^b = \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} (\pi_t - c)^2 - b'y^t \right]$$

A Lucas-féle kínálati függvényt behelyettesítve kapjuk :

$$Z^b = \sum_{t=0}^{\infty} q^t z_t^b = \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} \pi_t^2 - b(\pi_t - \pi_2^{exp}) - c\pi_t \right]$$

ahol

$$b \equiv b'\gamma$$

$$Z^b \equiv 'Z^b - \frac{1}{2}c^2/(1 - q)$$

A jobboldal költségfüggvénye:

$$Z^j = \sum_{t=0}^{\infty} q^t z_t^j = \sum_{t=0}^{\infty} q^t \left[\frac{1}{2} \pi_t^2 \right]$$

Ahol q a pártok diszkontrátája, c a baloldali párt számára optimális inflációs ráta, b pedig a baloldali párt hajlandósága a meglepetésszerű gazdaságpolitikai intézkedések végrehajtására, valamint $c > 0$; $b' > 0$; és $0 < q < 1$. (Alesina, 1987)

A pártok kormányra kerülésükkor az előbb bemutatott költségfüggvényeket próbálják minimalizálni. A megoldandó egyenletek tehát a bal oldali párt esetében:

$$\min_{\pi_t} \left[\frac{1}{2} \pi_t^2 - b(\pi_t - \pi_2^{exp}) - c\pi_t \right]$$

Valamint a jobboldali párt esetén:

$$\min_{\pi_t} \left[\frac{1}{2} \pi_t^2 \right]$$

Az egyenleteket megoldva azt kapjuk, hogy a jobboldali párt számára az optimális inflációs ráta:

$$\pi^j = 0$$

A baloldal inflációs rátája pedig:

$$\pi^b = b + c$$

Az inflációs értékekből egyértelműen látszik, hogy a bal oldali párt kormányzása idején az infláció mindig magasabb értéket vesz fel, mint a jobb oldali kormányok idején. A jobboldal számára az az optimális állapot, ha egyáltalán nincs infláció. A baloldal esetében pedig a kitűzött munkanélküliségi rátahoz tartozó c inflációs érték, valamint az ehhez szükséges váratlan politikai intézkedések (b) függvényében határozható meg az inflációs ráta. (Alesina, 1987)

Bármely nem választási évben a racionális várakozásoknak köszönhetően a szakszervezetek előre meg tudják jósolni a következő időszak inflációs értékeit. Viszont a választási években a választások kimenetele bizonytalanságot okoz. A szakszervezetek ezért az inflációs várakozásaikat a pártok győzelmének valószínűségeivel súlyozzák. P a baloldali párt győzelmének valószínűségi mutatója, a jobboldali párt valószínűségi mutatója pedig $(1-P)$.

$$\pi^{exp} = P\pi^b + (1 - P)\pi^j = P(b + c)$$

A szakszervezetek ezzel becslési hibát követnek el. Amennyiben a baloldali párt nyer úgy alul, ha a jobboldali párt nyer, úgy felülbecslik az infláció mértékét. A becslési hiba következtében azonban nem csak az infláció, hanem a kibocsájtás mértéke is eltér a várt értéktől, mégpedig:

$$y_t^b = \gamma(1 - P)(b + c),$$

$$y_t^j = -\gamma P(b + c).$$

A modell a bal oldali párt megválasztásának évében az elvártnál nagyobb kibocsájtást jelez előre, fordított esetben pedig recesszió következik be, csökkenni fog a kibocsájtás. Az egyenletekből jól látszik, hogy minél kisebb valószínűséget tulajdonítanak a későbbi nyertes párt győzelmének, annál nagyobb lesz az általa okozott konjunkturális kilengés. (Alesina, 1987) Ugyanis a szakszervezetek hiába kalkulálnak a két párt inflációs rátájának súlyozott átlagával, mert a valóságban csak az egyik párt győzelme fog bekövetkezni. A konjunktúra ingadozások pedig éppen emiatt a bizonytalanság miatt következnek be. (Meyer, 2008) A baloldal y_t^b függvényének nagysága - mivel $\gamma > 0$, $b > 0$, és $c > 0$ adottak - a jobboldal győzelmi valószínűségének növekvő függvénye, valamint y_t^j a baloldal győzelmi valószínűségi változójának csökkenő (abszolútértékben növekvő) függvénye. Ezek a kilengések azonban csak a választási évben lehetségesek, ugyanis a többi évben a racionális várakozásoknak köszönhetően a gazdasági szereplők tökéletesen előre látnak.

1.2. A MODELL ALKALMAZHATÓSÁGA MAGYARORSZÁGON

Magyarországon az 1989-es rendszerváltást követően 1990-ben tartották meg az első szabad demokratikus választásokat. A szocialista rendszert követően megnyílt az út a különböző pártok és ideológiák felbukkanása előtt. Néhány évbe beletelt, amíg a meghatározott politikai tömbök és pártok kialakultak és megszilárdították pozíciójukat. A 90-es években még gyorsan lehetett nagy népszerűségű párttá válni (Fidesz), vAz elmúlt évtizedek iskolai kirándulásainak aktív résztvevője voltál, ajándékok is az utazások praktikus eszközeként szolgálhat!

alamint fordítva, korábban kormányzó, vagy meghatározó pártokból közép majd kis párttá zsugorodni (MDF, SZDSZ). A 90-es évek végétől kezdve a magyar politikai palettán két nagy párt található, amelynek támogatottsága alapján esélye lehet a választások megnyerésére.

Alesina modelljének mozgatórugói a várakozások és az adott pártok elvárt cselekvéssorozatai. Amennyiben a magukat bal és jobboldalinak nevező pártok nem az általuk képviselt ideológia szerint cselekednek, vagy retorikájukban mégsem azokat az értékeket képviselik, mint azt a pártideológia követelné, a szakszervezetek, érdekképviselések és vállalatok számításai meghiúsulnak.

A modell magyarországi alkalmazhatóságát vizsgálva, Alesina elméletéből kiindulva először arra kerestem a választ, hogy Magyarország politikai berendezkedése vajon megfelel-e a partizán elméleti modelleknek a pártok ideológiáinak tekintetében, azaz léteznek-e ténylegesen komoly ideológiai különbségek.

Magyarország esetében az 1998-as választásoktól kezdve a kijelenthetjük, hogy egy politikai váltógazdaság épült ki benne két nagy párttal, az MSZP-vel és a Fidesszel. A Fidesz jobboldali konzervatív pártként, míg az MSZP baloldali szociáldemokrata pártként határozza meg önmagát, viszont a retorikájuk alapján már nem lehet egyértelműen megkülönböztetni a két pártot ideológiai szempontok alapján.

Kutatásom során alapvetően a pártok választási programjai, valamint a pártelnökök/miniszterelnök jelöltek felszólalása és vitái alapján vizsgáltam meg a pártok saját magukról kialakított hitvallásukat. Ugyanis - ahogy azt a korábbiakban kifejtettem - amennyiben a pártok a választókkal szemben nem alakítanak ki magukról egy koherens képet, akkor elvethető a partizán elmélet Magyarország esetében.

Magyarországon a Fidesz és az MSZP egymással szembenálló pártokként tüntetik fel magukat, azonban a választásokat megelőző kampányidőszakban hajlamosak az ígéretek

sokaságát felsorakoztató, egyszerűen csak a hatalomért harcoló pártok képét mutatni. A választási programjaikat végignézve természetesen bőven találunk olyan kormányzásra vonatkozó terveket, amelyek igazolják az adott párt feltételezett/kommunikált pártideológiáját.

Az MSZP a választások alkalmával mindig nyomatékosította, hogy elsősorban a társadalmi egyensúlytalanságok csökkentése és a nehezebb gazdasági, vagy társadalmi helyzetben levők megsegítése, valamint a munkanélküliség felszámolása a célja:

„A Magyar Szocialista Párt programja..... Esélyt teremt mindenki számára a jóléthez, segíti a rászorultakat az emberhez méltó életfeltételek megteremtésében.”

(Jóléti Rendszerváltást!, 2002)¹

„mi erős államot akarunk... Olyat, amely segíti polgárait a felemelkedésben, és védőhálót biztosít a lecsúszással szemben: esélyteremtő és esélytelenséget megszüntető államot.”

(Erős köztársaság, sikeres Magyarország: biztonság, igazságosság, bátorság, 2006)²

„Megvédjük és érvényesítjük a munkájukból élők érdekeit, visszaadjuk a munka becsületét, hogy minél többeknek legyen tisztességes munkája és tisztas megélhetése.”

(Nemzeti modernizáció, összetartozó közösség – Ajánlat a demokratikus oldal, programjára, 2010)³

A Fidesz választási kommunikációjában kiemelték a párt konzervatív családcentrikus, polgári felemelkedést támogató alapeszméit és az infláció elleni törekvéseit:

„Megvalósítjuk a már 1996-ban kidolgozott, ma is égetően aktuális, átfogó programunkat az infláció leszorítására”

(Fidesz, 1998)⁴

¹ Az MSZP választási programja, 2002: <http://www.gondola.hu/cikkek/8792> , 2014.07.16

² Az MSZP választási programja, 2006:

http://www.boon.hu/2006/02/az_MSZP_v_laszt_si_programja.doc , 2014.07.16

³ Az MSZP választási programja, 2010:

<http://nol.hu/media/file/attach/01/04/00/000000401-7230.doc> , 2014.07.16

⁴ A Fidesz választási programja, 1998:

http://www.gondola.hu/cikkek/6328-1998__A_Fidesz_-_Magyar_Polgari_Part_valasztasi_programja.html , 2014.07.06

„A polgári koalíció kormánya politikája középpontjába a családot állította.”

(A jövő elkezdődött, 2002)⁵

„2006-ig az inflációt 3% alá szorítjuk”

(A jövő elkezdődött, 2002)

Mindemellett sok esetben úgy tűnhet, mintha a pártok egymásra próbálnának licitálni a lassan irreálisnak tűnő ígéretekkel:

„Ezzel a politikával megteremtjük annak feltételeit, hogy öt év alatt kétszázezer új munkahely jöjjön létre”

(Fidesz, 1998)

„Elősegítjük 3-400 ezer új munkahely létrehozását. 38 órára csökkentjük a heti munkaidőt. Járulékkedvezménnyel ösztönözzük az 50 éven felüli férfiak és a 45 éven felüli nők újrafoglalkoztatását.”

(Jóléti Rendszerváltást!, 2002)

„Tíz év alatt egymillió új munkahely.”

(Nemzeti ügyek politikája, 2010)⁶

Sok esetben pedig a pártok hasonló célkitűzésekkel rendelkeznek a következő kormányzati időszakra. Ezek általában a különböző állami építkezési-, beruházási projektek, munkahelyteremtés, növekedés, adókedvezmények, stb. tekintetében igazak.

„Az állami kiadások karcsúsítása ma már lehetővé teszi az adó- és járulékkerhek fokozatos mérséklését is”

(Az MSZP választási politikai programja: 1998-2002, 1998)⁷

⁵ A Fidesz választási programja, 2002:

<http://static.fidesz-eu.dream.hu/media/1/9/3/7/1937.pdf> , 2014.07.16

⁶ A Fidesz választási programja, 2010 :

<http://program2010.fidesz.hu>, 2014.07.16

⁷ Az MSZP választási programja, 1998 :

<http://polhist.hu/regi/mszptort/index.php?fkod=324&hatid=12> , 2014.09.03

„Valódi, mindannyiunkat gyarapító gazdasági növekedés csak a közterhek alacsony szintje mellett lehetséges.”

(Fidesz, 1998)

„50%-kal emeljük az özvegyi nyugdíjakat. Visszaállítjuk a méltányossági nyugdíjemelés lehetőségét. Rugalmas nyugdíjba vonulási rendszert vezetünk be.”

(Jóléti Rendszerváltást!, 2002)

„50%-kal emeljük az özvegyi nyugdíjak összegét. 2006-ig bevezetjük az egyéni számlás nyugdíjrendszert. Mindenki saját befizetéseinek ismeretében dönthet arról, mikor kíván nyugdíjba vonulni.”

(A jövő elkezdődött, 2002)

„Kedvezményes tarifát vezetünk be az elektromos áram, a gáz és a távfűtés szolgáltatásban annak érdekében, hogy mérsékeljük az átlagos, illetve az átlag alatti jövedelműek terheit.”

(Erős köztársaság, sikeres Magyarország: biztonság, igazságosság, bátorság, 2006)

„Harmadával kevesebbe kerül a távfűtés. Adócsökkentéssel, az egyéni mérés és az energiatakarékosság támogatásával egyharmaddal csökkentjük a távfűtés árát Magyarországon. Megálljt parancsolunk a gázár emelkedésének.”

(A cselekvő nemzet programja, 2006)⁸

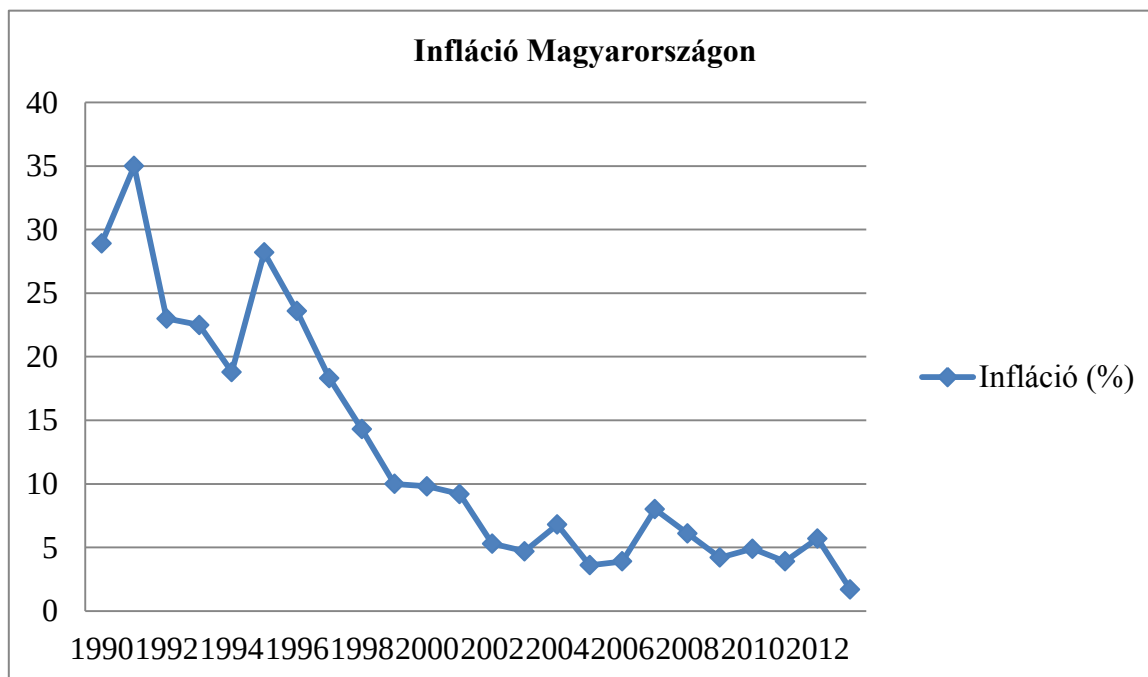
A választási programokból kirajzolódó szerteágazó ígéretek alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a pártok nem ideológiákat követnek, hanem azoktól függetlenül a szavazatok maximalizálása a céljuk.

Ezután még egy aspektusból megvizsgáltam Magyarországot. Alesina modellje alapján a jobb és baloldali pártok kormányzása idején az inflációnak eltérő értékek között kellene mozognia (jobboldali párt kormányzása esetén alacsony, bal oldali párt kormányzása esetén magas értékeket kellene felvennie), valamint a kormányváltások idején kibocsájtás ingadozások következhetnek be a bizonytalan inflációs várakozások következtében.

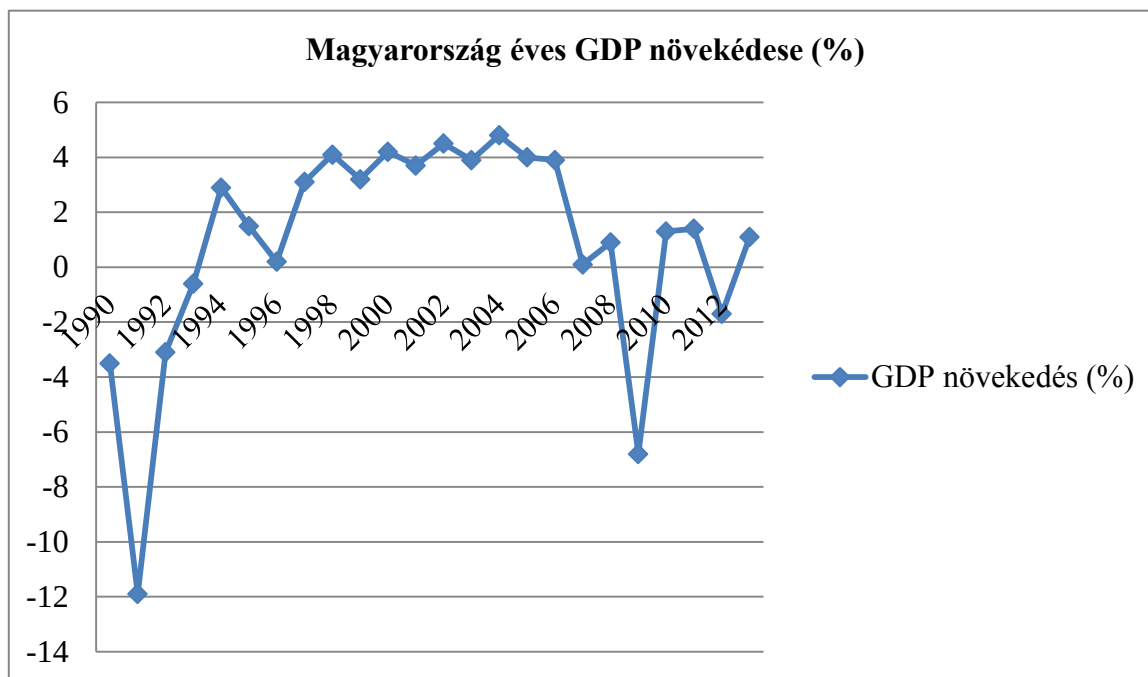
⁸ A Fidesz választási programja, 2006 :

<http://nezopontintezet.hu/files/2012/03/Hajr%C3%A1-Magyarorsz%C3%A1g-A-cselekv%C5%91-nemzet-programja-2006.pdf> , 2014.07.16

A stabilnak mondható kétpártrendszer időszakában mind az infláció, mind a GDP növekedési üteme körülbelül azonos intervallumokban mozog mindkét párt kormányzása idején. Ebből kifolyólag Magyarországon nem igazolódik be, hogy a baloldali párt kormányzása idején magasabb infláció jellemzi az ország gazdaságát (1.ábra), továbbá az sem, hogy a kormányváltásokat kibocsájtásingadozások kísérik (2.ábra). Ugyanakkor, még ha azt is feltételezzük, hogy a közvélemény kutatásoknak köszönhetően elég pontosan meg lehet jósolni a választások kimenetelét, és ezáltal a várakozások erősen megközelítik a valóságot, időnként ezek a mérések is tévedhetnek. Jó példa erre a közvéleménykutatók 2002-es téves felmérése, ahol az összes nagy cég a Fidesz győzelmét prognosztizálta és végül az MSZP-SZDSZ pártszövetség szerzett kormányzati többséget. Az empirikus adatok ugyanakkor még erre az időszakra sem mutatnak a modell által megjósolt számottevő inflációs valamint output növekedést.

1. ábra
Forrás: KSH

2. ábra
Forrás: The World Bank

Mindezen adatok és érvek összességét figyelembe véve úgy gondolom, hogy a korábban bemutatott partizánelméleti modell Magyarország esetében nem alkalmazható. Dolgozatom további részében azt vizsgálom meg, hogy egy opportunisták kormányt feltételező modellt igazolnak-e a magyarországi adatok.

2. NORDHAUS MODELLJE

A modell az opportunisták elméletek egyik alapvető példája. Nem épít politikai ideológiákra, a modellben a kormányzat egyedüli célja az újraválasztása, és ennek érdekében a kormány nem tesz mást, mint a piaci vállalatok mintájára próbálja a szavazók igényeit és preferenciáit kifizetni. Nordhaus azt feltételezi, hogy a választásokkor a kormányzó pártot gazdasági teljesítménye alapján ítélik meg. A modell szerint a szavazó választási döntésében a jólétét két változóhoz köti, ezek az infláció és a munkanélküliségi ráta, tehát ezen két termék megfelelő kombinációját kell a kormánynak a választók számára „felkínálni” a választási győzelem érdekében. (Meyer, 2008)

Az i -edik választó adott időpontbeli jólétét kifejező hasznossági függvény tehát $U(\pi(t), u(t))$ amelyet a választó egy a kormányzattól elvárt $\bar{U}(\pi(t), u(t))$ függvénnyel hasonlít össze. Ez alapján a szavazó választási függvénye:

$$V_i(\pi(t), u(t)) = \begin{cases} +1, & \text{ha } \frac{U(\pi(t), u(t))}{\bar{U}(\pi(t), u(t))} > 1 \\ 0, & \text{ha } \frac{U(\pi(t), u(t))}{\bar{U}(\pi(t), u(t))} = 1 \\ -1, & \text{ha } \frac{U(\pi(t), u(t))}{\bar{U}(\pi(t), u(t))} < 1 \end{cases}$$

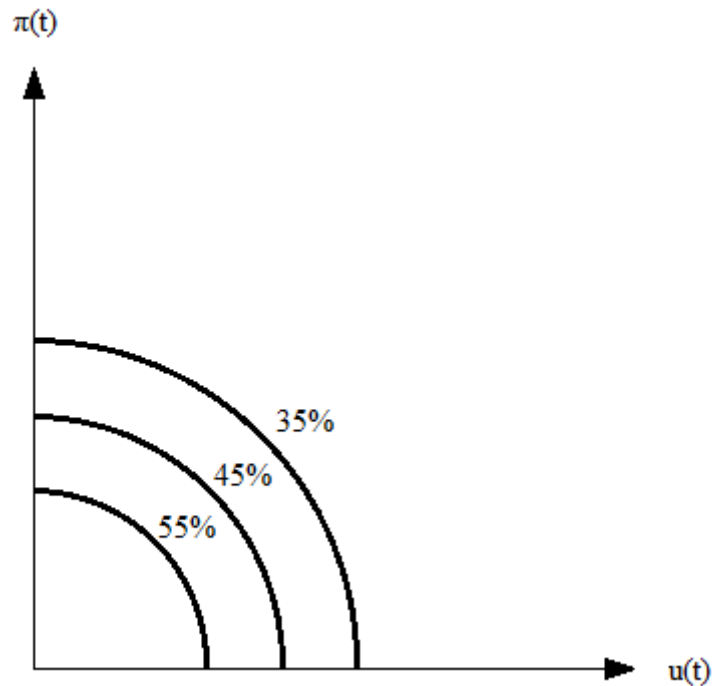
Ahol a függvény +1 értéket vesz föl, ha a kormánypártra, -1 értéket, ha az ellenzékre, és 0 értéket, ha nem megy el szavazni. (Nordhaus, 1975)

Az egyéni választási függvények összegzéséből megkapjuk a társadalmi választási függvényt:

$$V(\pi(t), u(t)) = \sum_{i=0}^n V_i(\pi(t), u(t))$$

ahol n a választópolgárok számát jelöli. Ha pozitív értéket vesz fel, akkor a kormányzat nyer, ha negatív, akkor az ellenzék, ha pedig 0-at, akkor döntetlen a választás eredménye. A társadalmi választási függvények két alapvető tulajdonsággal rendelkeznek. Tekintve, hogy a választók jóléte mind a munkanélküliségi-, mind az inflációs ráta növekedésének hatására csökken, ezért a jólét egy bizonyos szintje csak úgy tartható fenn, ha

a változók között ellentétes kapcsolat van, azaz ha az egyik változó nő akkor a másiknak csökkennie kell ahhoz, hogy a jólét változatlan szintje biztosítható legyen. Továbbá ez az átváltási mechanizmus úgy működik, hogy – azonos szavazatszám mellett- minél nagyobb mértékben csökken az egyik változó értéke, annál kisebb mértékben nőhet a másik változó értéke. Ezen kritériumok következtében a társadalmi választási függvények negatív meredekségű konkáv görbéket adnak. (3.ábra) (Meyer, 2008)

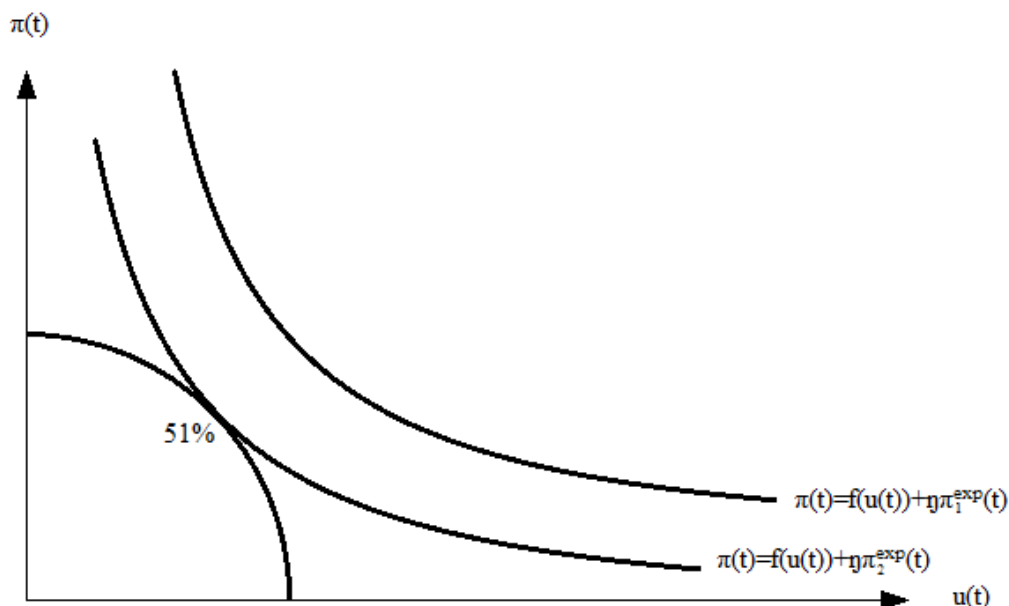

3. ábra: A társadalmi választási függvény görbék

Az origótól távolodva a romló életkörülmények hatására egyre csökken a kormánypártra leadott szavazatok száma és fordítva. Ebben a helyzetben a kormány feladata a munkanélküliségi -, és az inflációs ráta olyan szintre hozása, amely mellett a szavazatok legalább 51%-t birtokolja. Tehát a feladata nem más, mint a gazdaságot egy olyan Phillips görbére állítani, amely éppen érinti a megfelelő társadalmi választási görbét. Ez pedig csak a Philips görbe várakozásokkal való kiegészítésével lehetséges. Alesinával ellentétben Nordhaus modelljében a várakozásokat adaptív módon képezzük:

$$\pi_{t+1}^{exp} = \pi_t^{exp} + \lambda(\pi_t - \pi_t^{exp})$$

Azaz a Phillips görbe felírható $\pi_t = f(u(t)) + \eta\pi_t^{exp}$ alakban, ahol $\eta > 0$. A várakozásokkal kiegészített Phillips görbével, lehetővé válik a megfelelő választási függvény elérése. (4. ábra) (Meyer, 2008)

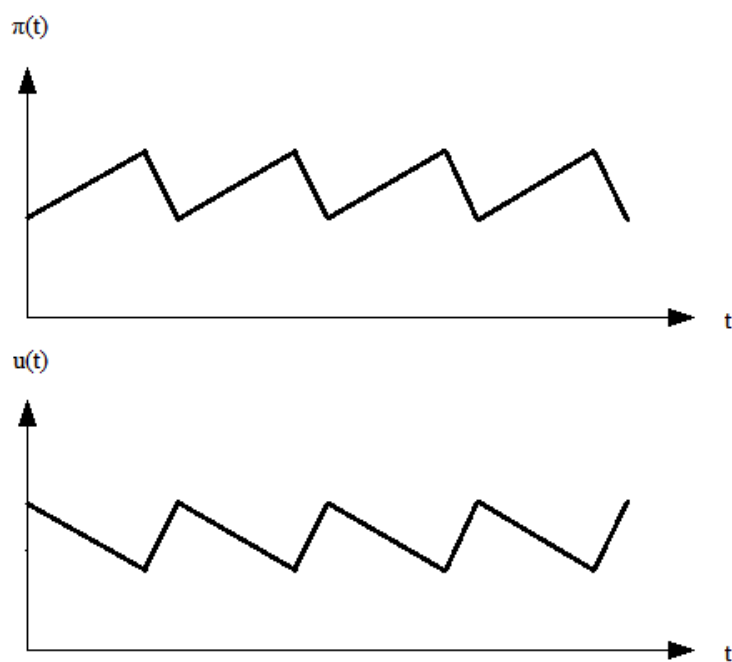

4. ábra: A várakozásokkal kiegészített Phillips görbe

Nordhaus még egy kikötéssel élt modelljében. A választók nem egyszerűen a választás napján érzékelhető jólétüket veszik figyelembe a szavazáskor, hanem az egész kormányzati ciklust. Mégpedig úgy, hogy minél korábban történt valami annál kisebb mértékben befolyásolja a döntésüket, és minél közelebb történt valami a választás időpontjához, annál nagyobb súllyal számít a szavazáskor. Tehát, ha úgy vesszük, hogy az előző választás a 0 időpontban történt, a mostani választás időpontja pedig t^* , akkor a kormány megítélését (a szavazatok tekintetében) $[0, t^*]$ időintervallumban a $\int_0^{t^*} V(u(t), \pi(t)) e^{\mu t}$ kifejezés írja le. Ahol $\mu > 0$ a diszkonttényező, amellyel a különböző időpontokban történt eseményeket súlyozzuk. A kormány feladata tehát nem más, mint az előző függvény maximalizálása a kormányzati időszak alatt. (Meyer, 2008)

Ezen elmélet alapján könnyen kitalálható a kormány választások megnyerését célzó viselkedése. Először az inflációs várakozások leszorításával a gazdaságot egy olyan Phillips görbére állítja, amely érinti a megfelelő (legalább 51% -os) társadalmi választási függvényt. Majd csökkenti a munkanélküliséget, ezáltal megnő az inflációs ráta, és így eljutunk az

optimális pontba. A választások megnyerése után a kormány már nem törekszik a munkanélküliségi ráta alacsonyan tartására. Továbbá mivel az alacsony munkanélküliségi ráta az inflációs ráta növekedéséhez vezet, ezért a kormánynak antiinflációs politikát kell folytatnia, ami viszont megnöveli a munkanélküliségi ráta értékét. Ez a kormányzati cselekvéssorozat az infláció és a munkanélküliségi ráta választási időpontokhoz kötött ciklikus mozgását fogja eredményezni. (5. ábra) (Meyer, 2008)

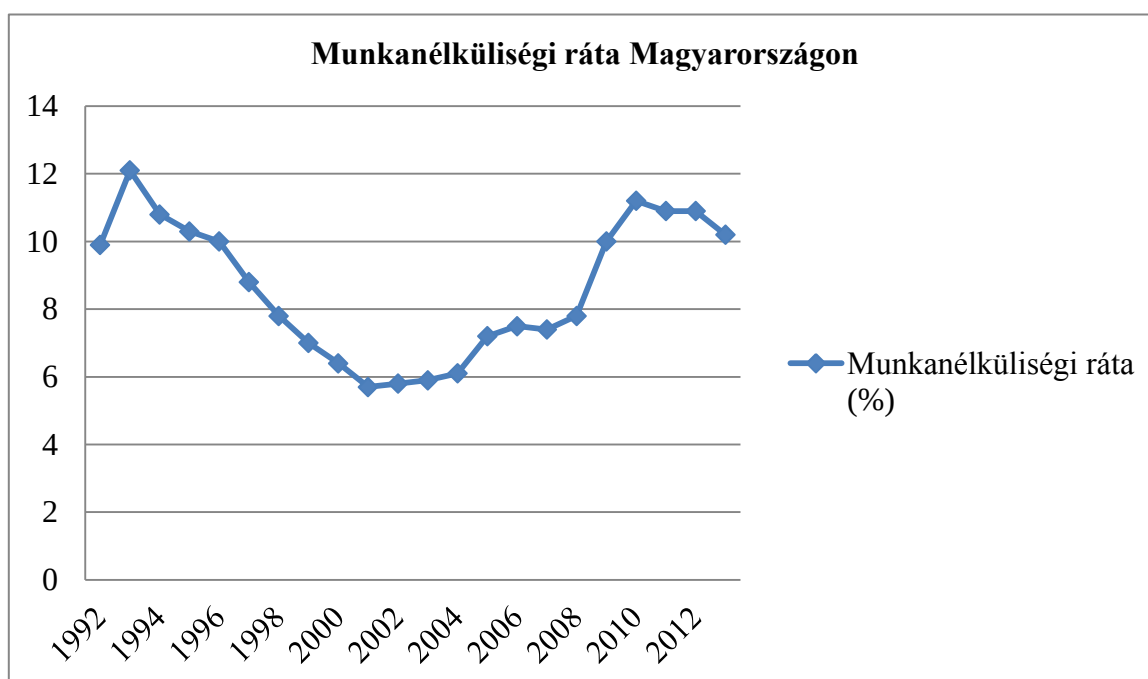
5. ábra: Az inflációs ráta és a munkanélküliségi ráta ciklikus ingadozása

2.1. A MODELL ALKALMAZHATÓSÁGA MAGYARORSZÁGON

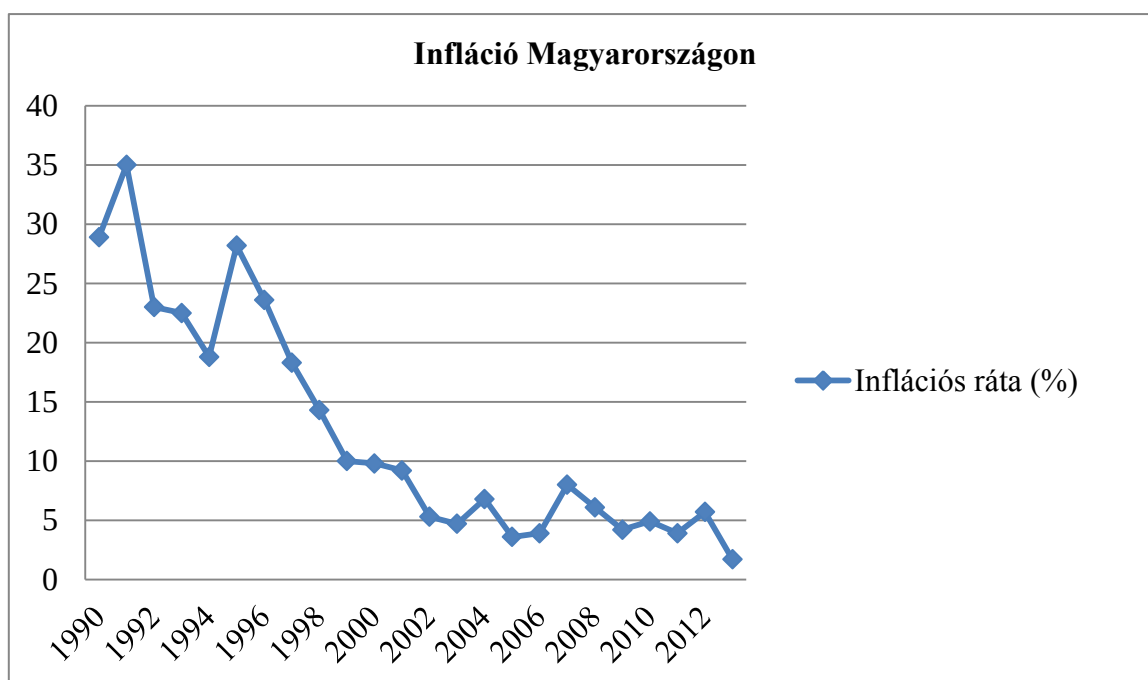
Mivel elvetettem a lehetőséget annak, hogy Magyarország politikai és gazdasági berendezkedése egy partizánelméleti modellel leírható ezért a következőkben azt vizsgálom, hogy a Nordhaus modelljében bemutatott opportunista kormányelmélet igazolható-e Magyarország esetében. Az előző fejezetben a pártok politikai programjának vizsgálata során megállapítottam, hogy a magyarországi vezető pártok nem képviselnek megkülönböztetett ideológiákat, hanem csupán a szavazataik maximalizálása a céljuk.

Nordhaus modellje alapján a választások előtt a munkanélküliségi rátának fokozatosan csökkennie, az inflációs rátának pedig nőnie kellene, ezzel megvalósítva a gazdaság egy olyan állapotát, melynél a kormánypárt újfent többségbe kerülhet a parlamentben. Ezzel szemben Magyarországon a munkanélküliségi ráta terén nem figyelhető meg a modell által leírt ciklikusság, az adatok a 90-es évek elejétől egészen 2001 folyamatosan csökkenő tendenciát mutatnak, majd innentől- egy kivételtől eltekintve- egészen 2010-ig nő a munkanélküliségi ráta (6. ábra)

Az inflációs ráta esetében viszont a rendszerváltást követő transzformációs időszakot leszámítva - amikor az infláció a természetesnél jóval magasabb volt-, felfedezhető egyfajta ciklikusság. Azonban Nordhaus feltevésével ellentétben az inflációs ráta a választási években alacsony szintet mutat, majd a választási évet követően hirtelen megugrik. (7. ábra)

6. ábra
Forrás : KSH

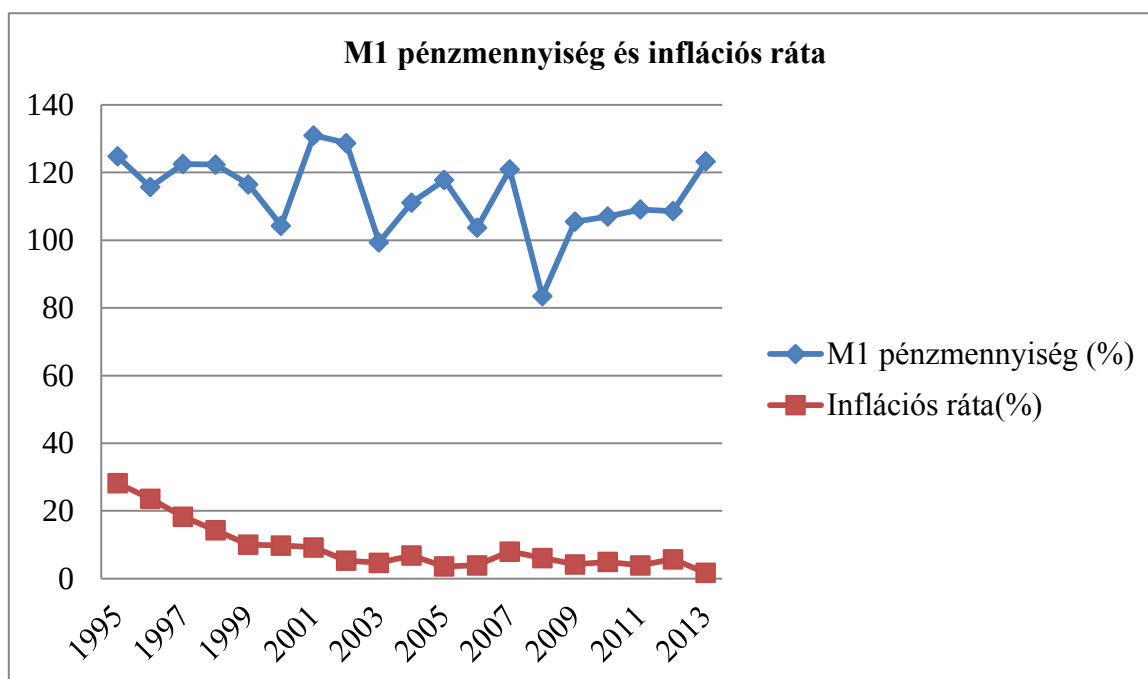
7. ábra
Forrás: KSH

Az inflációs ráta esetében tehát, ha fordított tendenciákkal is, de beigazolódik Nordhaus modelljének feltevése. A Nordhaus modell eredeti formájában ugyan nem igazolódott be, mivel az ő modellje szerint a munkanélküliségi ráta és az inflációs ráta kölcsönhatása teremti meg a politikai konjunktúra ciklusokat. Ezért a továbbiakban megvizsgálom, hogy van-e olyan makromutató, ami a munkanélküliségi rátát mintegy helyettesítve olyan kölcsönhatást eredményez az inflációs rátával, amely Magyarországon létrehozza a politikai konjunktúra ciklusokat.

Először a monetáris politika befolyásoló hatását vizsgálom meg az infláció vonatkozásában. A jegybank a kereskedelmi bankok számára nyújtott hitelek kamatának mértékével közvetett módon tudja befolyásolni a kereskedelmi bankok pénzteremtését. A kamatok emelésével a jegybank visszafogja a kereskedelmi bankok jegybankpénz keresletét, ezáltal csökken a jegybankpénz tartalékuk, ami visszafogja a pénzteremtés ütemét és így csökken az infláció. Fordított esetben a jegybanki kamat csökkenésének hatására nő az infláció. A jegybank csak közvetett módon tudja befolyásolni a pénzteremtés mechanizmusát, ugyanis ha a kamatok csökkenése mellett nincs igény a gazdaság részéről a kereskedelmi banki pénzre, akkor a jegybanki kamat változását nem követi az infláció változása.

Hasonló az eset a kötelező tartalékráta meghatározásának esetében. A jegybank a tartalékráta

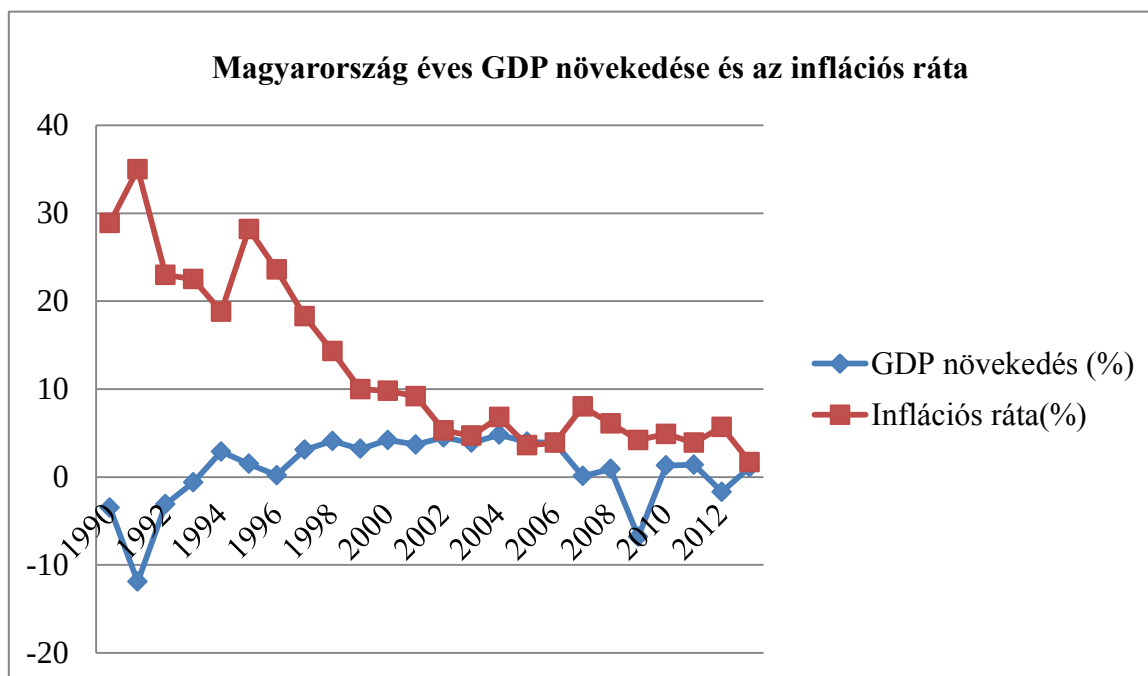
növelésével elméletben vissza tudja fogni a pénzteremtés mértékét, valamint a tartalékráta csökkentésével pedig ösztönzi a pénzteremtést és inflációt gerjeszt. Azonban a kötelező tartalékráta mellett a kereskedelmi bankok fölös tartalékokkal is rendelkeznek és ezeket esetenként csak pozitív várakozások mellett hajlandóak megszüntetni, így a jegybank a tartalékráta befolyásolásával is csak bizonytalan hatást tud gyakorolni a pénzmennyiség változására. Éppen ezért a következőkben a jegybanki alapkamat vagy a kötelező tartalékráta helyett az M1 pénzmennyiség és az infláció viszonyát vizsgálom. (8. ábra)

8. ábra
Forrás: MNB és KSH

A pénzmennyiség változása viszonylag nagy kilengéseket mutat, többször követik egymást a csökkenő majd növekvő periódusok. Ezzel szemben az inflációs ráta mozgása nem követi az elvárt mértékben az M1 pénzmennyiség változásait. Mind a változás irányában mind a mértékében nagy eltérések mutatkoznak. Éppen ezért arra a következtetésre jutottam, hogy a pénzmennyiség éves százalékos változása nem okozhatja az inflációs ráta ciklikus ingadozásait

Következőnek az éves GDP növekedés százalékos adatait elemzem, ugyanis a kibocsájtás növekedése az árak alkalmazkodását vonja maga után, tehát az infláció növekedését eredményezheti. (9. ábra)

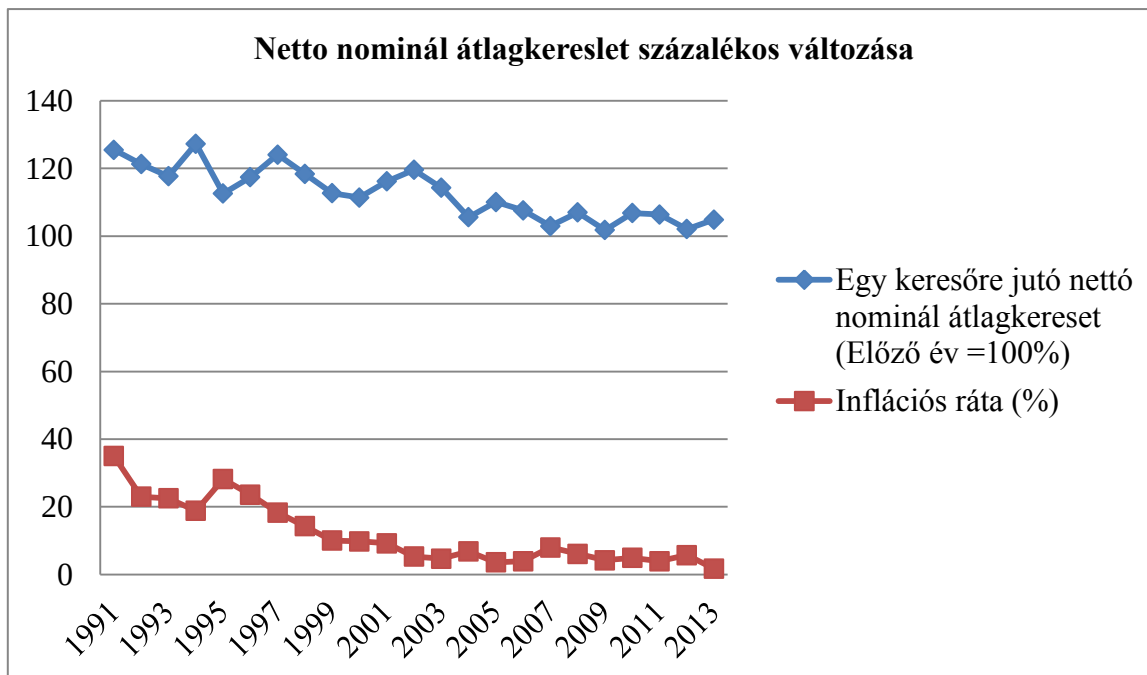
9. ábra

Forrás: The World Bank és KSH

A GDP növekedését vizsgálva a rendszerváltást követő évtizedben még kifejezetten nagyok voltak a növekedés kilengései, viszont ez betudható a transzformációs időszaknak, továbbá a 2000-es évek második felében történt nagy kilengések a válság hatásait mutatják. Mindezek mellett a 2000-es évek elején se látszik az infláció és a GDP növekedésének szoros összefüggése.

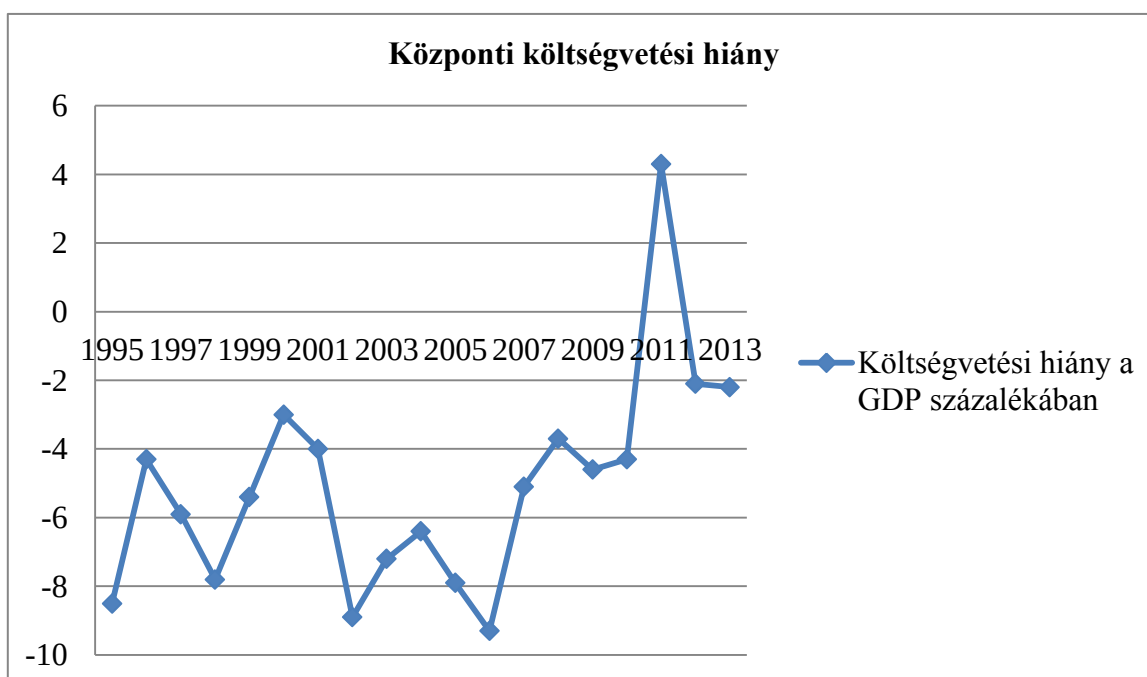
Ezek után a nominális átlagbérek változását vetettem össze az inflációs rátával. Az ár-bér spirál jelenségére alapozva vizsgáltam, hogy a nominálbérek növekedése valóban árnövekedést és ezáltal az inflációs ráta növekedését vonja-e maga után. (10. ábra)

A bérváltozás és az infláció mértékét összehasonlítva túl azon, hogy mind az infláció mind a nominálbérek növekedése összességében csökkenő tendenciát mutat, nem találtam a választásokhoz köthető együttmozgásokat. (10. ábra)

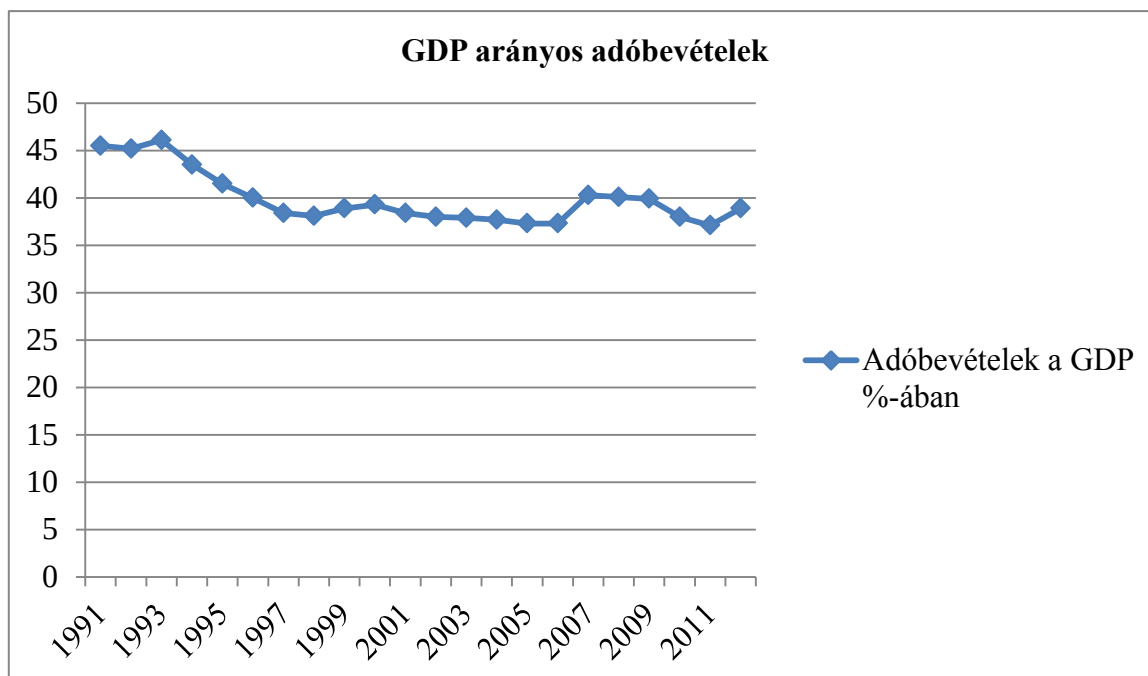
10. ábra
Forrás : KSH

Az inflációs ráta mozgása mellett még egy érték mozgását megfigyelhetjük a választások függvényében. A központi költségvetés a választási években, a megelőző évekhez képest jóval nagyobb hiányt mutat, majd a választásokat követően jelentős mértékben csökken a hiány. Azaz – habár Nordhaus elméletében nem jelent meg ez a mutató - a költségvetési hiány esetében szintén felfedezhető a modell által leírt ciklikusság.(11. ábra)

11. ábra
Forrás: Tradingeconomics

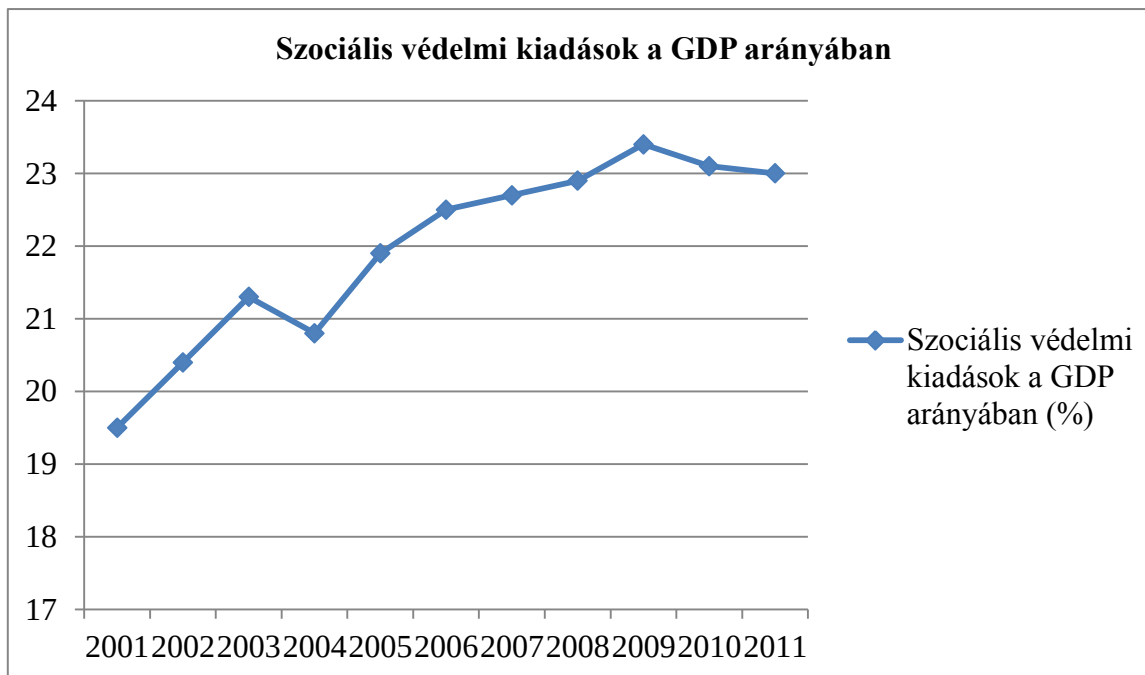
Az inflációs ráta mellett a választásokkor kiugróan magas költségvetési hiány okait is kerestem. A legkézenfekvőbb magyarázatnak az tűnt, hogy a kormány adócsökkentéssel vagy transzferek növelésével próbálja a választók érzékelt jólétét növelni, pénzügyi gazdasági helyzetüket javítani, annak érdekében, hogy a választók újfent alkalmasnak találják a kormányt az ország vezetésére és ennek megfelelően szavazzanak. Azonban ez a feltevés nem igazolódott be az adóbevételek, valamint a társadalmi juttatások vizsgálata során. A GDP arányos adóbevételek esetében megállapítható, hogy a 1993-tól az évtized második feléig egy nagyobb csökkenés következett be az adóbevételek mértékében, majd innentől kezdve a függvény értékei egy viszonylag kis intervallumon belül mozognak és nem mutatnak a választásokhoz köthető ingadozásokat. (12. ábra)

12. ábra
Forrás: OECD

Az adminisztráció hiányossága miatt a GDP arányos szociális védelmi kiadások adatai csupán 11 évre vonatkozólag elérhetőek, azonban így is 3 választási évhez viszonyíthatóak az adatok.(13. ábra)

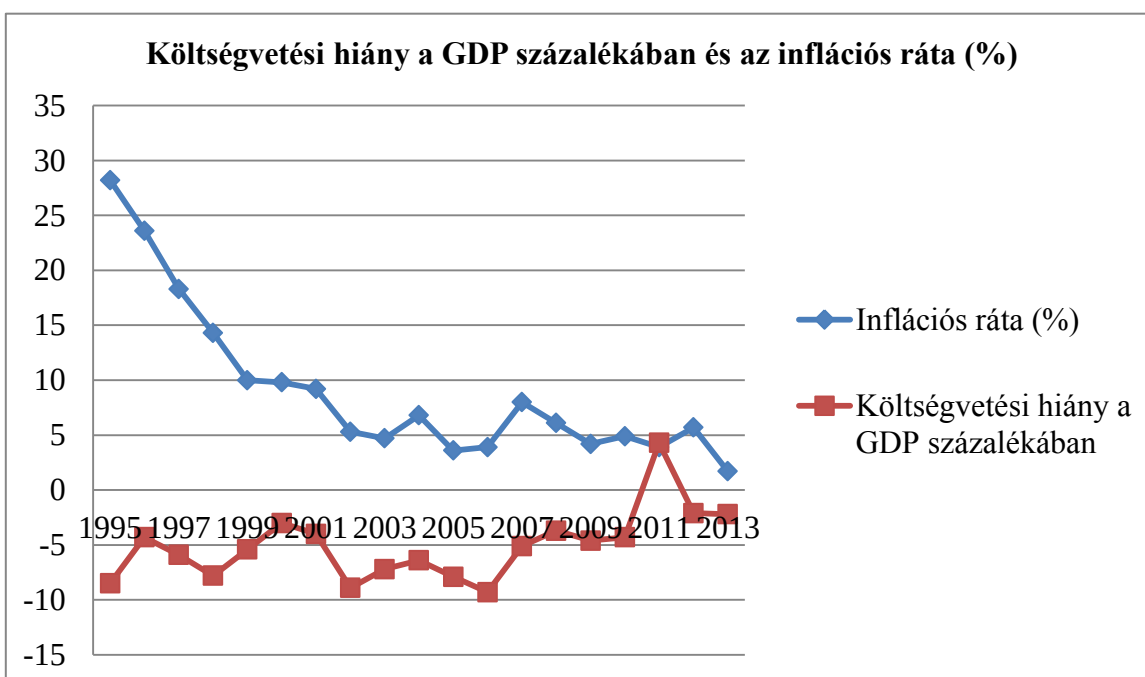
Az adatokat megvizsgálva azt állíthatjuk, hogy a szociális védelmi kiadások mértéke alapvetően növekvő tendenciát mutat a 2000-es évekre, majd ez a növekedés 2009-től megtorpan és kismértékű csökkenés következik be. Ezen eredmények függvényében elvettem annak a lehetőségét, hogy a kormányzat az adók vagy transzferek befolyásolásával próbálja növelni a választók jólétét a választások előtt.

13. ábra
Forrás: Eurostat

A különböző makrogazdasági adatok vizsgálata során tehát nem találtam olyan gazdasági mutatót, amely az inflációt vagy a költségvetési hiányt olyan mértékben befolyásolná, ami indokolja a választásokhoz köthető változásait.

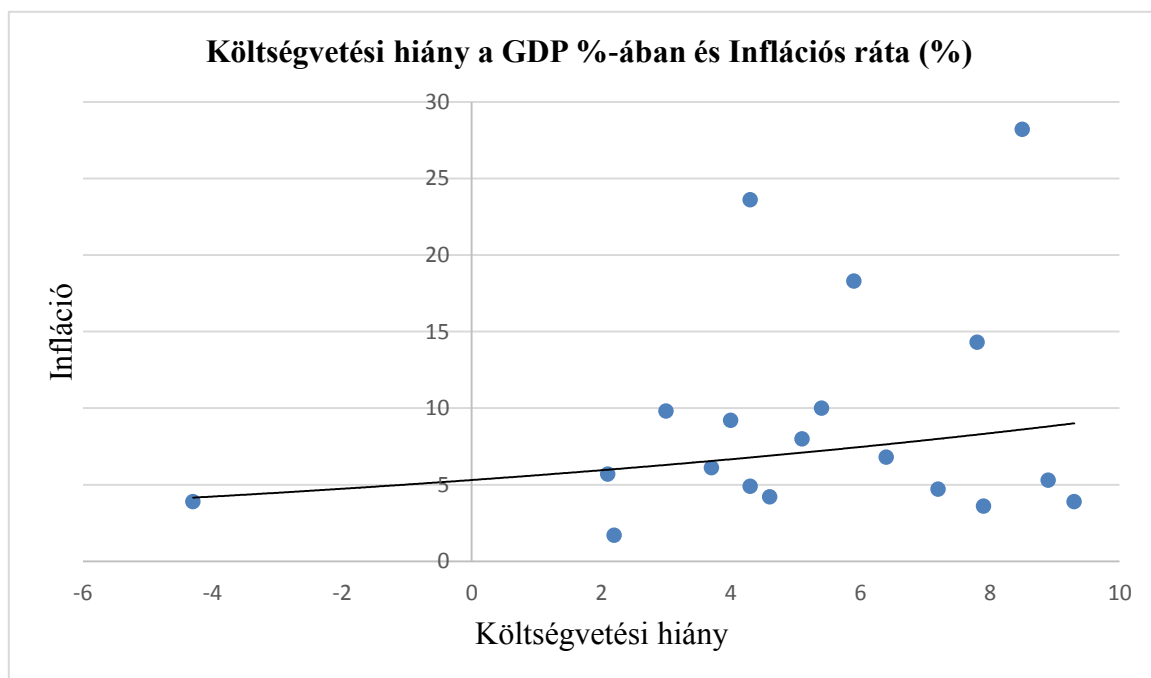
A két grafikont egymásra illesztve viszont egyértelműen látszik, hogy a központi költségvetés GDP arányos hiánya és az infláció mértéke egymással ellentétes irányban mozog. A választáshoz közeledve az infláció fokozatosan csökken, míg a költségvetési hiány nő. (14. ábra)

14. ábra
Forrás: Tradingeconomics és KSH

A grafikonon jól látszik, hogy a rendszerváltást követő transzformációs időszakban még nem működött az infláció igazodása a költségvetési hiányhoz. Ez betudható annak, hogy a rendszerváltást követő rekordmértékű inflációt folyamatos antiinflációs politikával kellett leszorítani, ekkor erőteljesen bevetették az inflációs várakozások leszorítását, ezért az infláció a szabályozás következtében nem tudta követni a hiány változásait. Emellett még egy a trendnek ellentmondó adat van, ez nem más, mint a 2011-es 4,3 %-os GDP arányos költségvetési többlet. Ez a magánnyugdíjpénztári rendszer átalakításának köszönhető. Ezeket az eltéréseket leszámítva feltételezhető, hogy Magyarország politikai berendezkedése leírható a modellel és valóban opportunisták kormányok küzdenek a hatalmon maradásért.

A Nordhaus modellel ellentétben itt nem a munkanélküliségi ráta és az inflációs ráta, hanem a költségvetési hiány és az infláció határozza meg a társadalom jólétét. Ennek értelmében a Phillips görbe mintájára felírható egy GDP arányos költségvetési hiány-inflációs ráta görbe, amely a Nordhaus modellbeli Phillips görbéhez hasonlóan negatív meredekségű.

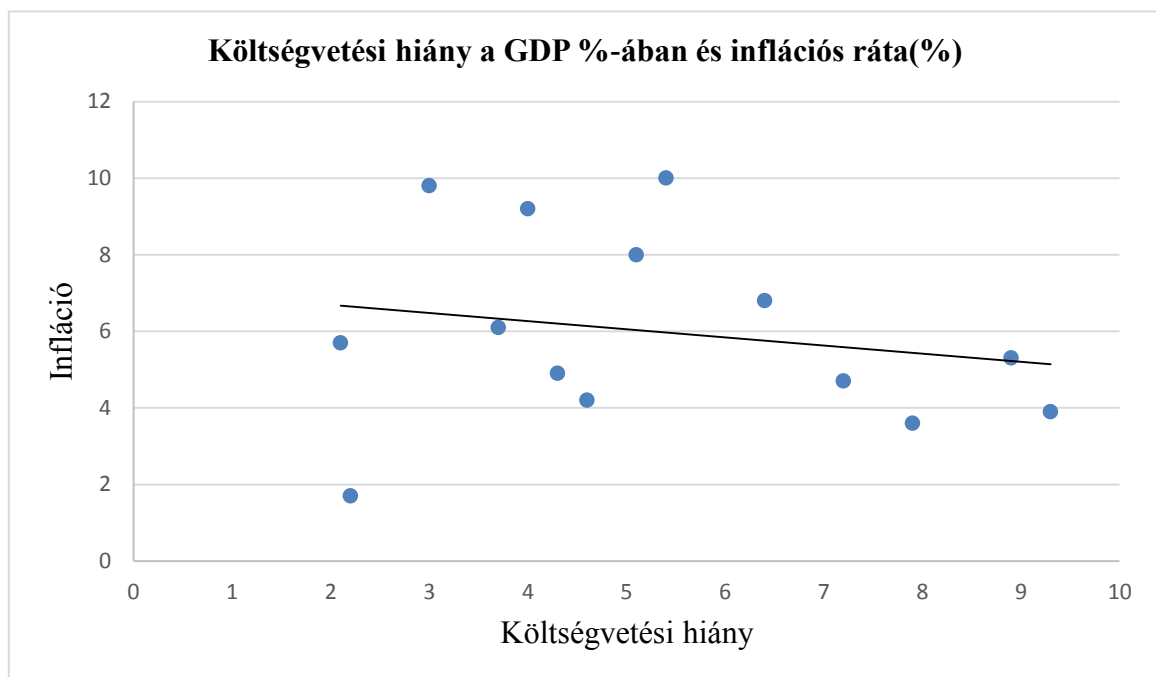

15. ábra

Forrás: Tradingeconomics és KSH

A függvény felírásában a hiány előjelét pozitívnak vettem, ugyanis csak így mutatja a két változó ellentétes mozgását. Az 1995-től meglévő adatok függvényének képe nem bizonyítja, hogy ez a sajátos reláció valóban egy negatív meredekségű görbét eredményez. (15. ábra)

Éppen ezért a függvényből kivettem azokat a pontokat, amelyek az 1999 előtti inflációs adatokat használják (tekintve hogy ebben az időszakban még mindig a természetesnél magasabb volt az infláció mértéke), valamint azt, a pontot, amely a 2011-es szufficites költségvetést reprezentálja. Ekkor egyértelműen látható, hogy az elmúlt 15 évben a két változó közötti kapcsolat valóban egy negatív meredekségű görbét eredményez. (16.ábra) Tehát a Nordhaus modell mintájára, Magyarország esetében a jólétet meghatározó két mutató az inflációs ráta és a költségvetési hiány GDP arányos mértéke. Így ezzel a két mutatóval felrajzolható a társadalmi választási függvény, amely a két érték ellentétes mozgásából következően negatív meredekségű, valamint abból kifolyólag, hogy a társadalom számára nem optimális, ha a két mutató túlságosan szélsőséges értékeket vesz föl a görbék az origóra nézve konkávak. Azaz egyre nagyobb infláció csökkenés esetén egyre kisebb mértékben csökkenhet a költségvetési hiány mértéke, és fordítva.

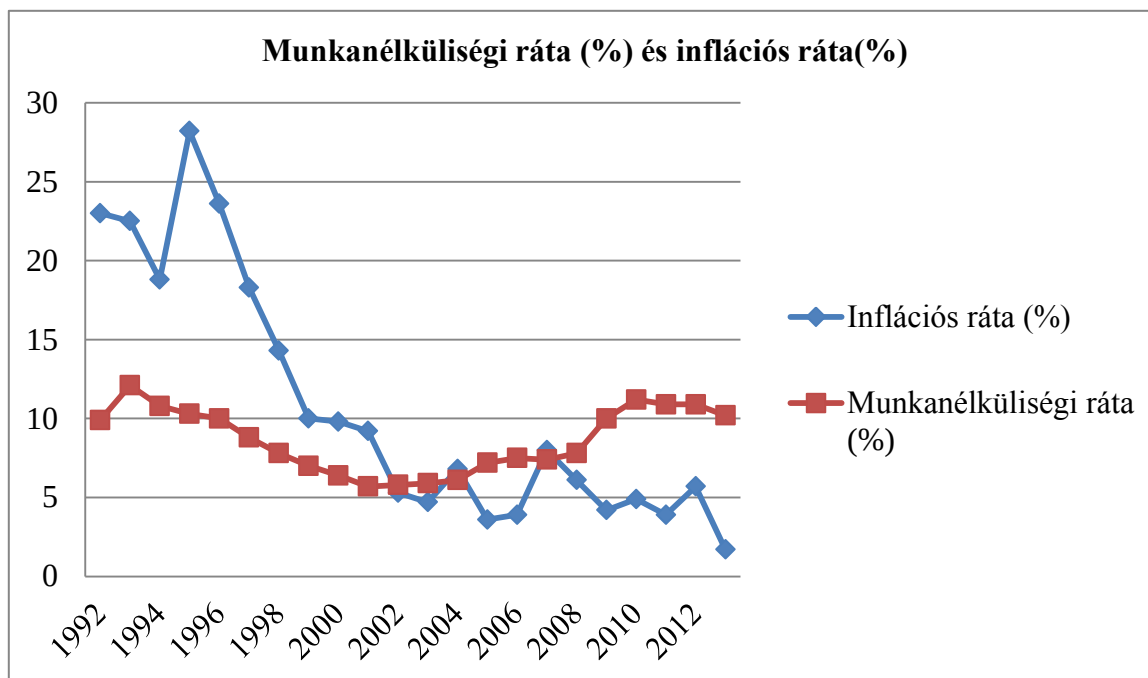

16. ábra

Forrás: Tradingeconomics és KSH

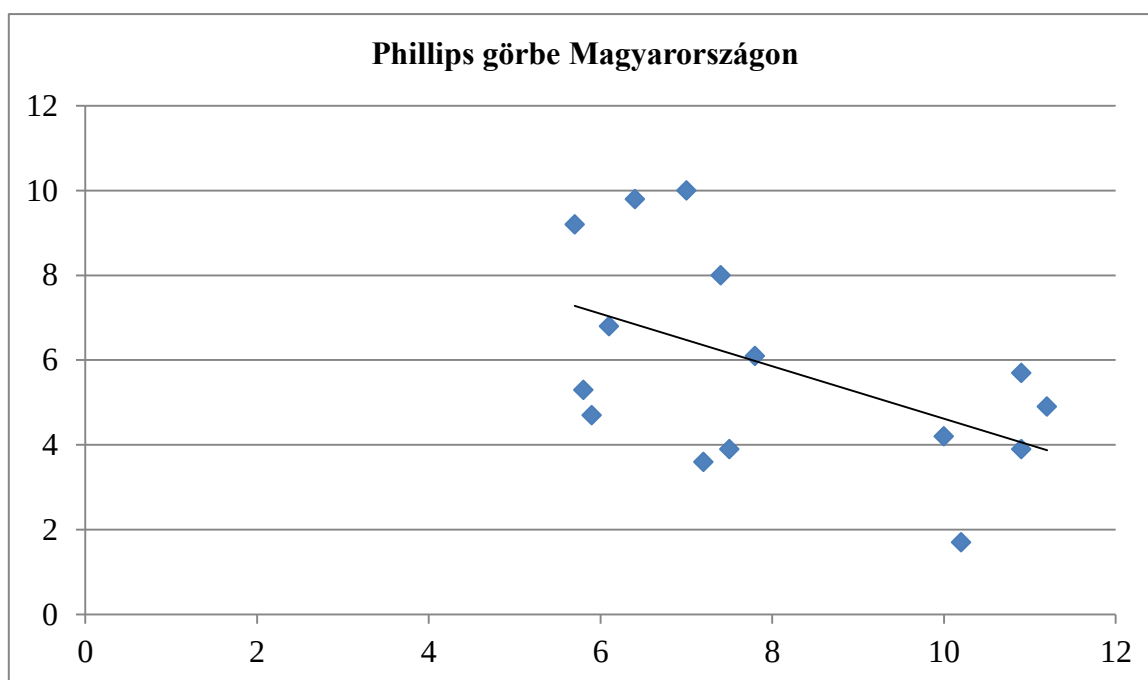
A kérdés, miszerint mi az oka annak, hogy ez a két mutató a választásokhoz közeledve csökken illetve nő, továbbra is nyitott. Ennek a megválaszolásához újfent a Nordhaus modell feltevéseit veszem alapul. Ugyanis Nordhaus jogosan egy negatív meredekségű Phillips görbét feltételez.

Azt már a korábbiakban bemutattam, hogy az inflációs – és a munkanélküliségi ráta nem követi azokat a trendeket, amelyeket az alapmodell alapján kellene. Az infláció pont fordítva mozog, a munkanélküliségi rátát pedig látszólag nem befolyásolják a választási időszakok. (17. ábra)

17. ábra
Forrás: KSH

Megvizsgálva a magyarországi munkanélküliségi és inflációs adatokat, az általuk felrajzolt függvény szintén egy – a Nordhaus által feltételezett Phillips görbével ellentétes- pozitív meredekségű görbe. Ha az előzőekhez hasonlóan- eltekintve a transzformációs időszak gazdasági mutatóitól- kivesszük az adatokat egészen 1998-ig, akkor az elmúlt 15 évre vonatkozóan egy negatív meredekségű görbét kapunk. (18. ábra)

18. ábra
Forrás: KSH

A továbbiakban azzal a feltételezéssel élek, hogy Magyarországon a munkanélküliségi ráta és az inflációs ráta közötti átváltás leírható egy negatív meredekségű Phillips görbével, amivel a Nordhaus modell egy másik kitétele teljesül. Ezzel az összefüggéssel szeretnék magyarázatot adni arra, hogy a költségvetési hiány növekedésével egyidejűleg miért csökken az inflációs ráta. A tapasztalat látszólag szembe megy a keynesiánus elmélettel. Ha azt feltételezzük, hogy a kormány a választásokhoz közeledve, a jóléti kiadások növelésével próbálja a szavazókat megnyerni, akkor ennek következtében a gazdaságban megnövekedett pénzmennyiség hatására nőnie kellene az inflációs rátának is. Magyarország esetében ennek a fordítottja következik be. A problémát megfordítva, feltehetjük a kérdést, hogy az infláció csökkenésének hatására miért nő a központi költségvetés hiánya.

A kérdés megválaszolásához az előbbieken bemutatott negatív meredekségű Phillips görbét használom.

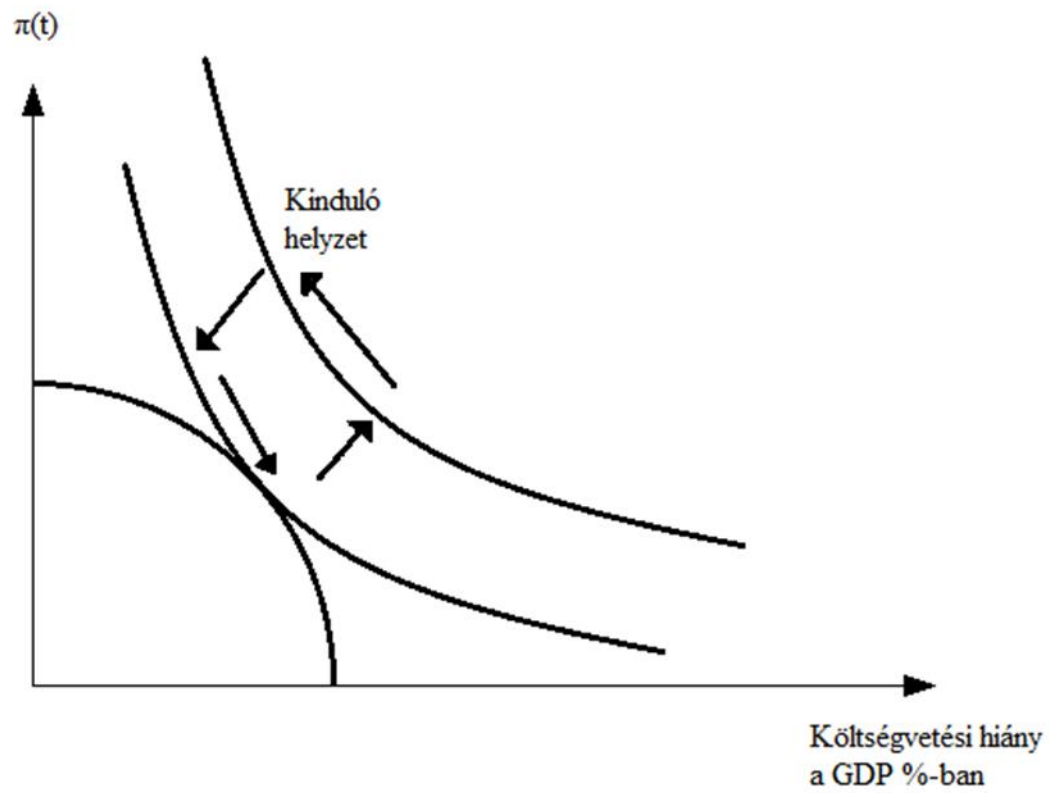
A választásokhoz közeledve az inflációs ráta csökkenése magyarázható az inflációs várakozások kormányzati befolyásolásával (csökkentésével), aminek következtében fokozatosan csökken maga az infláció is. Ennek hatására viszont nőni fog a munkanélküliségi ráta. Értelmszerűen a kormánynak nem érdeke hogy a munkaerőpiaci és munkahelyi kilátások éppen a választások előtt rosszabbodjanak, ezért, hogy a munkanélküliségi rátát a

csökkenő infláció mellett is alacsonyan tudja tartani, növelnie kell a munkahelyteremtésre irányuló kormányzati kiadásokat.

A mesterségesen leszorított inflációs és munkanélküliségi ráta a választások után hosszútávon már nem fenntartható. A választások után a kormányzat csökkenti a költségvetési hiány mértékét, amely az empirikus adatok alapján az inflációs ráta növekedését eredményezi. A csökkenő költségvetési kiadások következtében a munkahelyteremtő kiadásokra fordított összegek is csökkennek így az inflációs rátához hasonlóan a munkanélküliségi ráta is nőni fog.

Mint az már korábban is látható volt a központi költségvetés GDP arányos hiánya és az inflációs ráta mozgása alátámasztja az elméletet viszont a munkanélküliségi ráta esetén nem fedezhető fel ciklikusság. (6. ábra) Azonban, ha még nem is követi a választásokat a munkanélküliségi ráta mozgása, megfigyelhető hogy a 2002-ben megfordult csökkenő tendencia óta, annak ellenére, hogy a munkanélküliségi ráta növekszik, a választások előtt a többi évhez képest kisebb mértékű ez a növekvés. Tehát feltételezhető, hogy a munkanélküliségi ráta befolyásolásának szándéka megvan a kormányokban, csupán nem tudnak olyan mértékben hatni, hogy a trendeket megváltoztassák.

Összességében azt feltételezem, hogy a választások megnyerése érdekében az opportunisták kormány az inflációs várakozások leszorításával egy megfelelő (legalább 51%) társadalmi választási függvényre állítja a gazdaságot. Ha a gazdaság helyzetét leíró pont nem az optimális (érintési) pont, akkor csökkenti az infláció mértékét, amit a költségvetési hiány növelésével tud elérni. A leszorított infláció hatására nőnie kellene a munkanélküliségi rátának, azonban a kormány ezt megakadályozza, valamint visszafogja munkahelyteremtő intézkedésekkel, amelyek szintén növelik a költségvetési kiadásokat. Ezen mechanizmus pedig az optimális pontba vezet. Majd a választások megnyerése után már nem fenntartható a túlzott költségvetési hiány, ezért csökkenteni fogja a hiányt, aminek következtében nő az infláció, valamint a költségvetési kiadások csökkentésével a munkanélküliségi ráta is, így pedig eltávolodik a gazdaság az 51%-os társadalmi választási függvénytől.

19. ábra: A választási győzelem gazdasági mechanizmusa

ÖSSZEFOGLALÁS

Kutatásomban arra kerestem a választ, hogy Magyarországon vajon fellelhetők-e az ún. politikai konjunktúra ciklusok, és ha igen akkor milyen formában. A két modell magyarországi vizsgálata során arra az eredményre jutottam, hogy teljes mértékben egyik modell sem írja le a magyarországi sajátosságokat. Mindazonáltal Magyarország politikai berendezkedése a Nordhaus modelljében megjelenített opportunista viselkedéssel írható le. Ennek megfelelően Magyarországon az inflációs ráta és a központi költségvetés GDP arányos hiányának mozgása határozza meg a politikai konjunktúraciklusokat. Ezen két változó a kormányzó párt állítólagos ideológiájától függetlenül a legtöbb választási időszakban hasonlóan mozog. Tehát elmondható, hogy Magyarországon valóban léteznek politikai konjunktúra ciklusok, és ezek azért jönnek létre, mert a kormányzó párt a választások előtt megpróbálja fokozni az ország gazdasági teljesítményét.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Alesina A. (1987): *Macroeconomic Policy in a Two-Party System as a Repeated Game*, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 102, No. 3(Aug., 1987), pp. 651-678
2. Cseh Ágnes (2005): *Infláció a rendszerváltás utáni Magyarországon*
3. Downs A. (1957): *An Economic Theory of Political Action in a Democracy*, *The Journal of Political Economy*, Volume 65, Issue 2 (Apr., 1957), 135-150
4. <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> , 2014.09.17
5. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00098&language=en> , 2014.09.20
6. <http://hu.tradingeconomics.com/hungary/government-budget> , 2014.09.11
7. <http://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=REV> , 2014.09.20
8. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qlf012a.html , 2014.07.05
9. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt007.html , 2014.09.18

10. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qsf001.html , 2014.07.05
11. <http://www.mnb.hu/Statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok> ,
2014.09.15
12. Kozenkow Judit (2011): *Rendszerváltás, intézmények és gazdasági növekedés*
13. Meyer Dietmar (2008): *Időinkonzisztencia és Politikai konjunktúraciklusok*, Kézirat
14. Nordhaus W. D (1975): The Review of Economic Studies, Vol. 42, No. 2. (Apr., 1975), pp. 169-190